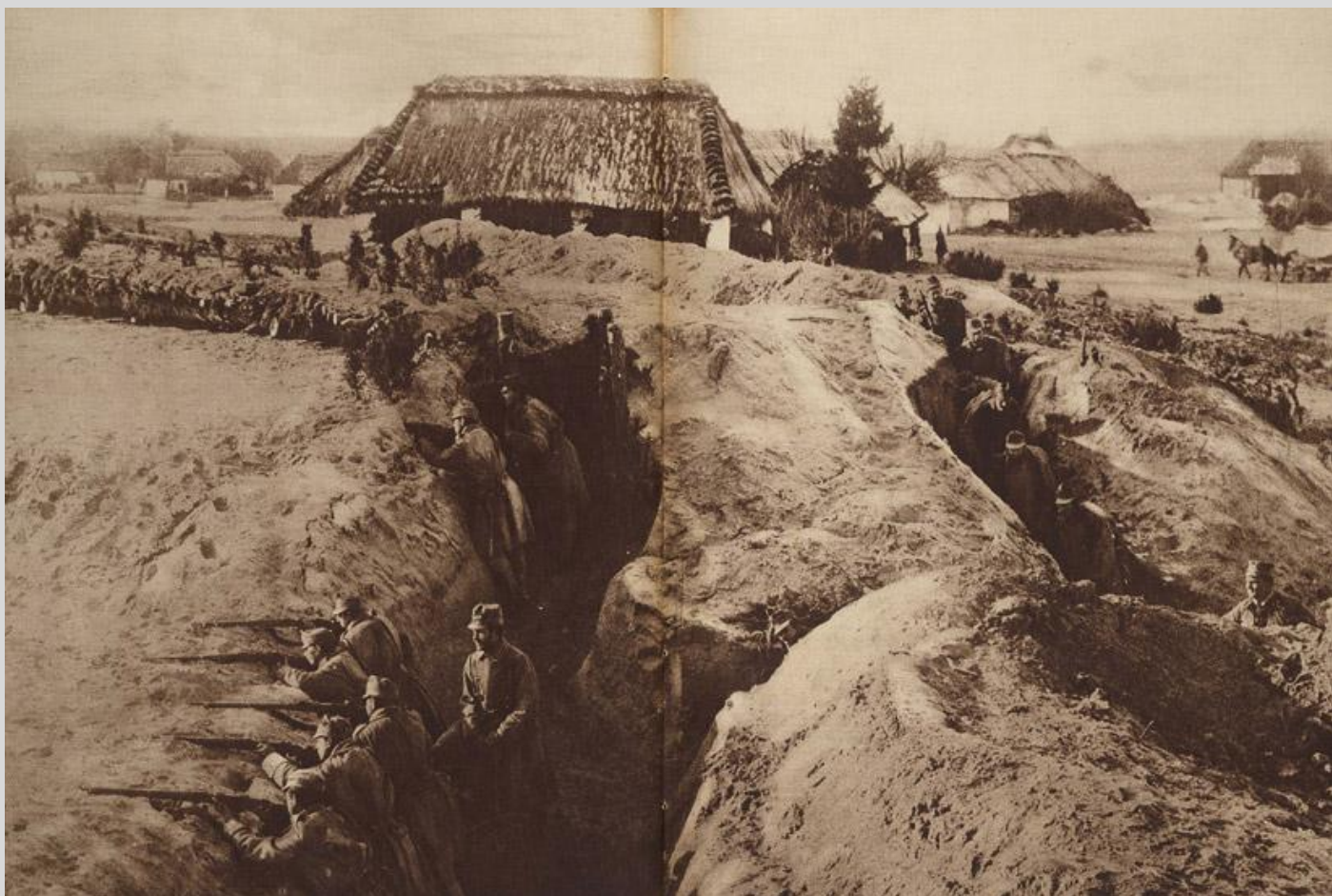

Horná Nitra v období prvej svetovej vojny: úvod do súťaže

Udalosti nedele 28. júna 1914 priniesli vládami dlho očakávanú na zámienku na začatie vojny, ktorej predchádzali už od 19. storočia trvajúce prípravy. Bol ňou atentát na rakúskeho arcivojvodu a následníka habsburského trónu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofiu Chotkovú 28. júna 1914 v Sarajeve. Zabitie následníckeho páru srbským študentom Gavrilom Principom bolo oficiálnym dôvodom na vyhlásenie vojny Rakúsko-Uhorska Srbsku 28. júla 1914. Pravým dôvodom na spustenie ničivých procesov boli snahy o hospodárske ovládnutie sveta, získanie kolónií so zdrojmi surovín a odbytišťami tovaru mocenskými štátmi. Od roku 1879 do roku 1882 založili Nemecko, Rakúsko-Uhorsko a Taliansko Trojspolok a spojenectvo podpísalo aj Rumunsko. Opozičný blok Dohodu vytvorili v rokoch 1892 - 1907 Anglicko, Francúzsko a Rusko. Do polovice augusta 1914 už boli do vojny zapojené všetky štáty zoskupení. Pre Trojspolok sa od vypuknutia vojny používal názov centrálna mocnosť a pridalo sa k nemu Turecko a Bulharsko. Dohoda sa do konca vojny rozšírila o Japonsko, Belgicko, Srbsko, Čiernu Horu, Grécko, USA a neskôr k nim prešlo aj Taliansko a Rumunsko. Plány na bleskové víťazstvo hlavne zo strany Nemecka, ktorému kolónie najviac chýbali, sa zakrátko ukázali ako nereálne a vojna sa zmenila na zákopovú. Za štyri roky bolo do ozbrojeného konfliktu zmobilizovaných 65 miliónov vojakov, z toho z dnešného Slovenska viac ako 400 000 mužov, čo predstavovalo takmer 15 percent jeho vtedajšieho obyvateľstva. Bojiská sa z Európy rozšírili aj do Ázie a Afriky.

Územie Slovenska priame boje zasiahli len na tzv. haličskom fronte v Karpatoch od novembra 1914 do mája 1915, keď sem prenikli ruské vojská a obsadili východoslovenské mestá Bardejov, Svidník, Stropkov, Medzilaborce, Sninu a Humenné. No postihnuté boli aj ostatné územia, hornú Nitru nevynímajúc, veď z domácností odišli na fronty živitelia, polia sa neobrábali, úroda sa znížila o 50 percent, nastal hlad.

Rakúsko-uhorskí vojaci na ruskom fronte pri Haliči.

Po štyroch rokoch bojov napokon katastrofálna porážka rakúsko-uhorskej armády 24. októbra 1918 na Piave viedla k ukončeniu vojny, a tiež prispela k rozpadu Rakúsko-Uhorska. Záver vojny priniesol zrod nových štátov, 28. októbra 1918 aj nezávislej Česko-slovenskej republiky.

Muselo zomrieť 8 miliónov ľudí a ďalších 21 miliónov byť zranených, kým mocní sveta ukončili krvavé zrážky. Do tejto bilancie patrilo aj 69 tisíc vojakov z územia Slovenska, ktorí sa už nevrátili a vyše 61 tisíc sa vrátilo ako zmrzačení vojnoví invalidi. Prvá svetová vojna skončila podpísaním prímeria v Compiégne vo Francúzsku 11. novembra 1918 o 5. hodine, ktoré začalo platiť o 11. hodine. Ozbrojené konfrontácie síce skončili, no boje o každodenné prežitie postihnutých rodín bez živiteľov pretrvali.

Nie sú známe počty mŕtvych a ranených z hornej Nitry, ani koľko ľudí z civilov zomrelo na následky chudoby, no nebolo ich málo. Aj cestou tejto pripravenej súťaže, ktorej prvé otázky prinesieme už na budúci týždeň, im venujme spomienku.

Mak vlčí je známy ako symbol padlých vojakov.

Spracovala: Jaroslava Kupčoková

© Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Prievidza 2014